

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ**

Циклова комісія економіки та управління

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

**з навчальної дисципліни «Фінансовий облік II»
обов'язкових компонент
освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

Облік і аудит

за темою № 4 - Облік розрахунків з бюджетом з податків та обов'язкових платежів

Харків 2021

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 23.09.21 № 8

СХВАЛЕНО

Методичною радою
Кременчуцького льотного
коледжу
Протокол від 22.09.21 № 2

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 22.09.21 № 8

Розглянуто на засіданні циклової комісії економіки та управління,
протокол від 31.08.21 № 1

Розробники: викладач циклової комісії економіки та управління, спеціаліст вищої категорії, викладач – методист Бондаренко Л.Ф.

Рецензенти:

1. Голова циклової комісії економіки та управління КЛК ХНУВС, к.е.н., спеціаліст вищої категорії, викладач – методист, Цимбалістова О.А.
2. Професор кафедри бізнес адміністрування, маркетингу і туризму Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, д.е.н., професор Дружиніна В.В.

План лекції:

1. Поняття й види податків та обов'язкових платежів
2. Облік податку на прибуток
3. Облік податку на додану вартість
4. Облік податку з доходів фізичних осіб
5. Облік інших податків та обов'язкових платежів

Рекомендована література:

Основна література:

1. Атамас П.Й. Фінансовий облік: практикум. — К.: ЦУЛ, 2017. — 444 с.
2. Бондаренко Л.Ф., Кравченко Н.В. Фінансовий облік II. — Кременчук: КЛК НАУ, 2015. — 107 с.
3. Бруханський Р.Ф. Бухгалтерський облік. Підручник. — Тернопіль: ТНЕУ, 2016. — 480 с.
4. Бухгалтерський облік: навчальний посібник / Л.М. Янчева, Н.С. Акімова., О.В. Топоркова, Т.А. Наумова, Л.О. Кирильєва, Н.С. Герасимова, М.О. Ільченко. — Х.: ХДУХТ, 2015. — 448 с.
5. Верига Ю.А., Плаксієнко В.Я., Кулик В.А., Карпенко Є.А. Облік, оподаткування та аудит. Навчальний посібник. — К.: ЦУЛ, 2019. — 509 с.
6. Гудзь Н.В., Денчук П.Н., Романі Р.В. Бухгалтерський облік. Навчальний посібник. — К.: ЦУЛ, 2016. — 424 с.
7. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999р. №291 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
8. Крупка Я.Д., Задорожний З.В., Гудзь Н.В. Фінансовий облік: підручник. — 4-те вид. [доп. і перероб.]. — Тернопіль: ТНЕУ, 2017. — 451 с.
9. Лисиченко О.О., Атамас П.Й., Атамас О.П. Фінансовий облік: навчальний посібник. — К.: ЦУЛ, 2018. — 356 с.
10. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності: Наказ Міністерства фінансів України від 28.03.2013р. №433 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
11. Нашкерська Г.В. Фінансовий облік. — К.: Кондор, 2014. — 504 с.
12. Островерха Р.Е. Організація обліку. Навчальний посібник. — К.: ЦУЛ, 2017. — 568 с.

13. Плаксієнко В.Я., Назаренко І.М., Гаркуша С.А. Безпаперова бухгалтерія на підприємстві. Навчальний посібник. — К.: ЦУЛ, 2018. — 252 с.
14. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»: Наказ Міністерства фінансів України від 31.01.2000р. №20 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
15. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999р. № 996-XIV (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
16. Сльозко Т.М. Бухгалтерський облік в умовах інституційних перетворень. Теорія і практика. — К.: ЦУЛ, 2017. — 304 с.
17. Слюсаренко В.Є. Практикум з бухгалтерського обліку. — К.: ЦУЛ, 2017. — 388 с.
18. Сук Л.К., Сук П.Л. С. Фінансовий облік: навчальний посібник. — К.: «Знання», 2015. — 647 с.
19. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський (фінансовий) облік, оподаткування і звітність. — К.: Алерта, 2013. — 982 с.

Допоміжна література:

1. Блакита Г.В. Бухгалтерський облік. Практикум. — К.: ЦУЛ, 2010. — 152 с.
2. Верхоглядова Н.І., Шило В.П., Ільїна С.Б. та ін. Бухгалтерський фінансовий облік: теорія та практика. — К.: ЦУЛ, 2010. — 536 с.
3. Дробязко С.І., Козир Т.М., Холод С.Б. Облік та оподаткування підприємств малого бізнесу. Навч. посіб. / за заг. ред. П.Й. Атамаса. — К.: ЦУЛ, 2012. — 416 с.
4. Жолнер І.В. Фінансовий облік за міжнародними та національними стандартами: навчальний посібник. — К.: ЦУЛ, 2012. — 368 с.
5. Кім Ю.Г. Бухгалтерський та податковий облік: Первинні документи та порядок їх заповнення. — К.: ЦУЛ, 2014. — 600 с.
6. Лень В.С. Фінансовий облік: навчальний посібник. — К.: Академія, 2011. — 608 с.
7. Лишиленко О.В. Фінансовий облік. Підручник. — К.: Центр учбової літератури, 2011. — 712 с.
8. Огійчук М.Ф. та ін. Практикум з фінансового та управлінського обліку за національними стандартами. — К.: ТОВ "Алерта", 2013. — 608 с.
9. Огійчук М.Ф. Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами, за Податковим кодексом України: підручник. — К.: Алерта, 2011. — 1044 с.
10. Орлова В.К., Орлів М.С., Хома С.В. Фінансовий облік. Навчальний

посібник. — К.: ЦУЛ, 2010. — 510 с.

11. Податковий кодекс України від 02.12.2010р. №2755-VI (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>

12. Садовська І.Б., Божидарнік Т.В., Нагірська К.Є. Бухгалтерський облік. — К.: ЦУЛ, 2013. — 688 с.

13. Сук Л.К., Сук П.Л. Фінансовий облік: Навчальний посібник. — К.: Знання, 2012. — 647 с.

14. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський (фінансовий) облік, оподаткування і звітність. — К.: Алерта, 2013. — 982 с.

15. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України: Підручник для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів. — 5-те вид., доповнене й перероблене. — К.: А.С.К., 2010. — 784 с.

16. Шара Є.Ю. Фінансовий облік 2. — К.: Центр учбової літератури, 2012. — 398 с.

17. Шара Є.Ю., Андрієнко О.М., Жидеєва Л.І. Бухгалтерський фінансовий та податковий облік. Навчальний посібник. — К.: ЦУЛ, 2011. — 424 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>

2. Офіційний сайт «Вісник податкової служби України» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua>.

3. Офіційний сайт журналу «Все про бухгалтерський облік» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://vobu.ua>

4. Офіційний сайт журналу «Дебет-Кредит» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://dtkr.com.ua>

5. Офіційний сайт журналу «Податки і бухгалтерський облік» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://i.factor.ua>

1. Поняття й види податків та обов'язкових платежів

Відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів регулює Податковий кодекс України від 02.12.2010 №2755-VI.

Податки - це обов'язкові платежі підприємств та окремих осіб до державного або місцевого бюджетів.

Обов'язкові платежі - це система встановлених законодавством внесків і відрахувань юридичних і фізичних осіб, що формують доходи державних фондів (збори, збір за спеціальне використання лісових ресурсів, збір за

спеціальне використання водних ресурсів, збір за геологорозвідувальні роботи, збір на паркування автотранспорту, ринковий збір)

Первинними документами для нарахування податків є розрахунки бухгалтерії, щодо розрахунків з ПДВ - податкові накладні, для нарахування митних платежів — вантажна митна декларація тощо.

Перерахування податків та обов'язкових платежів здійснюється на підставі платіжних доручень; про сплату податків свідчать виписки банку.

У складі обов'язкових платежів відображаються розрахунки зі штрафів, пені, неустойок, за неправильне нарахування та несвоєчасну сплату податків, обов'язкових платежів тощо.

У бухгалтерському обліку всі розрахунки з бюджетом відображають на рахунку 64 «Розрахунки за податками й платежами». На кредиті цього рахунка відображають нараховані суми платежів до бюджету (податкові зобов'язання), а на дебеті - належні до відшкодування з бюджету податки, їх сплата, списання тощо.

Кредитове сальдо показує заборгованість підприємства перед бюджетом, тобто суму, яку підприємство має перерахувати до бюджету.

Дебетове сальдо на рахунку 64 «Розрахунки за податками й платежами» означає переплату до бюджету (податковий кредит), тобто надлишково перераховану суму до бюджету, яку необхідно зарахувати в рахунок чергових платежів або повернути підприємству.

Рахунок 64 має субрахунки за видами платежів до бюджету:

- 641 «Розрахунки за податками»;
- 642 «Розрахунки за обов'язковими платежами»;
- 643 «Податкові зобов'язання»;
- 644 «Податковий кредит».

На субрахунку 641 ведеться облік податків, які нараховуються та сплачуються відповідно до чинного законодавства України (податок на прибуток, податок на додану вартість, інші податки).

На субрахунку 642 ведеться облік розрахунків за зборами (обов'язковими платежами), які справляються відповідно до чинного законодавства України та облік яких не ведеться на рахунку 65 «Розрахунки за страхуванням».

На субрахунку 643 ведеться облік суми податку на додану вартість, визначену, виходячи із суми одержаних авансів (попередньої оплати) за готову продукцію, товари, інші матеріальні цінності та нематеріальні активи, роботи, послуги, що підлягають відвантаженню (виконанню).

На субрахунку 644 ведеться облік суми податку на додану вартість, на яку підприємство набуло право зменшити податкове зобов'язання.

Субрахунки 643 «Податкові зобов'язання» та 644 «Податковий кредит» використовуються, як правило, для обліку сум податку на додану вартість при здійсненні розрахунків *на умовах попередньої оплати*. Відповідно:

- субрахунок 643 призначений для обліку податкових зобов'язань з ПДВ, що виникають при *отриманні передплати від покупців*;
- субрахунок 644 - при *перерахуванні попередньої оплати постачальникам*.

Аналітичний облік на рахунку 64 здійснюють за видами платежів до бюджету. Це дає можливість перевірити правильність розрахунків за кожним видом платежу.

2. Облік податку на прибуток

Податок на прибуток підприємств - це прямий податок, тобто його величина прямо залежить від кінцевих результатів господарської діяльності.

Порядок нарахування, сплати та звітування за податком на прибуток регулюється розділом III ПКУ (ст. 133-161).

Об'єктом оподаткування цим податком є прибуток із джерелом походження з України та за її межами, який визначається шляхом коригування (збільшення або зменшення) фінансового результату до оподаткування (прибутку або збитку), визначеного у фінансовій звітності підприємства відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності, на різниці, які виникають відповідно до вимог ПКУ.

Для платників податку, у яких річний дохід від будь-якої діяльності (за вирахуванням непрямих податків), визначений за правилами бухгалтерського обліку за останній річний звітний (податковий) період не перевищує двадцяти мільйонів гривень, об'єкт оподаткування може визначатися без коригування фінансового результату до оподаткування на усі різниці.

Сума податку на прибуток розраховується за формулою:

$$\text{ПП} = \text{ОП} \times \text{С}\%,$$

де ПП – сума податку на прибуток;

ОП – об'єкт оподаткування податком на прибуток;

С% – діюча ставка податку на прибуток.

Базова (основна) ставка податку становить 18 відсотків.

Звітуються за податком на прибуток щорічно (щоквартально) протягом 60 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного (податкового) року, незалежно від базового звітного (податкового) періоду складання декларації – квартал або рік. Підприємства з річним доходом більше двадцяти мільйонів гривень розраховують, звітуються та сплачують щомісячні авансові внески.

Термін сплати податку: протягом 10 днів наступних за граничним терміном подання декларації.

Кореспонденція рахунків з обліку податку на прибуток

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
1.	Нарахований податок на прибуток (протягом року)	98	641
2.	Сплачений податок на прибуток	641	311
3.	Визнаний ВПА (на кінець звітного року)	17	641
4.	Визнане ВПЗ (на кінець звітного року)	98	54
5.	Погашений ВПА (на кінець звітного року)	98	17
6.	Погашене ВПЗ (на кінець звітного року)	54	641
7.	Взаємне погашення ВПА і ВПЗ (на кінець звітного року)	54	17

3. Облік податку на додану вартість

Податок на додану вартість (ПДВ) - це непрямий податок, що включається в ціну товару. Він є частиною знову створеної вартості, котра сплачується до державного бюджету на кожному етапі виробництва товарів, надання послуг, виконання робіт.

Порядок нарахування, сплати та звітування за податком на додану вартість регулюється розділом V ПКУ (ст. 180-211).

Податок на додану вартість до сплати розраховується шляхом вирахування з податкового зобов'язання, яке виникає за кредитом рахунку 641, податкового кредиту з ПДВ, що відображається за дебетом рахунку 641:

$$\text{ПДВ} = \text{ПЗ} - \text{ПК},$$

де ПДВ – сума податку на додану вартість;

ПЗ – податкового зобов'язання з ПДВ;

ПК – податковий кредит з ПДВ.

В податковому обліку податкове зобов'язання визначається шляхом підсумовування суми ПДВ за виписаними цим підприємством податковими накладними за місяць. Підсумок переноситься в розділ I податкової декларації.

Податковий кредит з ПДВ формується на підставі податкових накладних поставальників і підрядників, фіскальних або товарних чеків, проїзних квитків і рахунків готелів. Підсумок переноситься в розділ II декларації.

В III розділі декларації розраховується сума податку до сплати шляхом вирахування підсумкових даних за розділом II з підсумку за розділом I.

В Україні діє електронне адміністрування ПДВ: податкові накладні складаються в електронній формі, реєструються в Єдиному реєстрі податкових накладних (ЄРПН) в межах ліміту за ПДВ - рахунком, що відкритий у Держказначействі кожному платнику ПДВ тощо.

Податкові зобов'язання з ПДВ виникають в момент відвантаження готової продукції, товарів, робіт, послуг або надходження попередньої оплати за правилом «першої події».

Аналогічно, податковий кредит відображають в момент отримання товарів, робіт, послуг або здійснення попередньої оплати за правилом «першої події».

Звітуються за податком на додану вартість щомісяця (окремі підприємства щоквартально) протягом 20 днів наступних за останнім днем звітного періоду шляхом подання податкової декларації з податку на додану вартість.

Термін сплати податку: протягом 10 днів наступних за граничним терміном подання декларації.

Кореспонденція рахунків з обліку податку на додану вартість

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
Відображення податкового зобов'язання на умовах наступної оплати			
1.	Відвантажено товар (роботи, послуги) покупцю	361	70
2.	Нараховане податкове зобов'язання з ПДВ	70	641
3.	Отримані кошти від покупця	311	361
Відображення податкового зобов'язання на умовах попередньої оплати			

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
4.	Отримана попередня оплата	311	681
5.	Відображено податкове зобов'язання	643	641
6.	Відвантажено товар (роботи, послуги) покупцю	361	70
7.	Відображено ПДВ у складі отриманого доходу	70	643
8.	Здійснено взаємозалік заборгованостей	681	361
<i>Відображення податкового кредиту на умовах наступної оплати</i>			
9.	Придбано виробничі запаси, товари тощо	20, 28...	631
10.	Відображено ПДВ, зазначений у податковій накладній постачальника (податковий кредит)	641	631
11.	Сплачено постачальнику	631	311
<i>Відображення податкового кредиту на умовах попередньої оплати</i>			
12.	Здійснена попередня оплата постачальнику	371	311
13.	Відображено право на податковий кредит	641	644
14.	Придбано виробничі запаси, товари тощо	20, 28...	631
15.	Відображений ПДВ	644	631
16.	Здійснено взаємозалік заборгованостей	631	371
17.	Сплачено ПДВ	641	311

4. Облік податку з доходів фізичних осіб

Порядок нарахування, сплати та звітування за податком на доходи фізичних осіб регулюється розділом IV ПКУ (ст. 162-179).

Податок на доходи фізичних осіб розраховується шляхом множення бази оподаткування на діючу ставку.

Базою оподаткування є загальний оподатковуваний дохід, з урахуванням особливостей, визначених ПКУ.

Під час нарахування доходів у формі заробітної плати база оподаткування визначається як нарахована заробітна плата, зменшена на суму єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, страхових внесків до Накопичувального фонду, а у випадках, передбачених законом, - обов'язкових страхових внесків до недержавного пенсійного фонду, які відповідно до закону сплачуються за рахунок заробітної плати працівника, а також на суму податкової соціальної пільги за її наявності.

Враховуючи діючий порядок обов'язкових утримань із заробітної плати, ПДФО розраховується наступним чином:

$$\text{ПДФО} = (\text{ЗП} - \text{ПСП?}) \times \text{С}\%,$$

де ПДФО – сума податку на доходи фізичних осіб;

ЗП – сума нарахованої заробітної плати працівника;

ПСП? – податкова соціальна пільга, за умови підстав щодо її застосування;

С% – ставка податку на доходи фізичних осіб.

Основна ставка ПДФО — 18% бази оподаткування. Застосовується до всієї бази оподаткування — до доходів фізичної особи за трудовими та цивільно-правовими договорами.

Для деяких видів незарплатних доходів передбачені окремі ставки ПДФО.

Податкова соціальна пільга застосовується до доходу, нарахованого на користь платника податку протягом звітного податкового місяця як заробітна плата (інші прирівняні до неї відповідно до законодавства виплати, компенсації та винагороди), якщо його розмір не перевищує суми, що дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 гривень.

При цьому граничний розмір доходу, який дає право на отримання ПСП одному з батьків, який утримує двох чи більше дітей віком до 18 років, визначається як добуток вище розрахованої суми та відповідної кількості дітей.

Враховується пільга за заявою про її застосування. Пільга застосовується у місяці прийому та звільнення.

Податкова соціальна пільга надається для будь-якого платника податку в розмірі, що дорівнює 50% розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць), встановленому законом на 1 січня звітного податкового року.

Звітуються за податком на доходи фізичних осіб щоквартально протягом 40 днів наступних за останнім днем звітного періоду шляхом подання податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податку, і сум утриманого з них податку.

Терміни сплати податку на доходи фізичних осіб

Вид виплати	Термін сплати
Своєчасно виплачена заробітна плата, аванс (грошові кошти отримані з банку до каси підприємства або перераховані на картковий рахунок фізичної особи)	Одночасно з отриманням (перерахуванням) грошових коштів
Своєчасно виплачена заробітна плата, аванс (виплата у негрошовій формі чи виплачується готівкою з каси)	Протягом трьох банківських днів з дня, що настає за днем такого нарахування (виплати, надання)
Своєчасно невикладена заробітна плата	Протягом 30 календарних днів, наступних за місяцем нарахування

Кореспонденція рахунків з обліку ПДФО

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
1.	Утриманий ПДФО із заробітної плати працівника	661	641
2.	Утриманий ПДФО з суми нарахованих дивідендів	671	641
3.	Сплачений ПДФО	641	311

5. Облік інших податків та обов'язкових платежів

Облік розрахунків з бюджетом відображається в розділі II Журналу 3 «Облік розрахунків з бюджетом, облік довгострокових та поточних зобов'язань», а також в відомості аналітичного обліку розрахунків з бюджетом 3.6.

В балансі:

- 1) дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом відображається в II розділі активу у рядку **1135 «Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом»;**
- 2) кредиторська – в III розділі пасиву у рядку **1620 «Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом»;** заборгованість з податку на прибуток наводиться окремим рядком 1621 «у тому числі з податку на прибуток»;
- 3) кредитове сальдо по субрахунку 644 «Податковий кредит» відображається у III розділі пасиву у складі рядка **1690 «Інші поточні зобов'язання»;**
- 4) дебетове сальдо по субрахунку 643 «Податкове зобов'язання» відображається у II розділі активу у складі рядка **1190 «Інші оборотні активи».**

Кореспонденція рахунків з обліку інших податків та обов'язкових платежів

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
1.	Нарахований акцизний податок при реалізації підакцизних товарів	702	641
2.	Нараховані митні збори при імпорті товарів	28	642
3.	Нараховані митні збори при експорті товарів	93	642
4.	Погашено заборгованість за обов'язковими платежами перед бюджетом (сплата)	642	311